

Саво Марковић
Барска пловидба АД Бар
Црна Гора
maritime@t-com.me

Оригиналан научни рад
примљено: 11. март 2014
прихваћено: 1. октобар 2014

БАРСКИ ПАТРИЦИЈИ *MENZE* (МЕНЧЕ) – ПРИЛОГ ПОЗНАВАЊУ РОМАНСКО-СЛОВЕНСКЕ СИМБИОЗЕ

Сажетак: На основу расположивих докумената из архива у Дубровнику, Котору и Венецији, као и постојећих историографских сазнања, приказани су барски патрицији *Menze* у XV вијеку. Друштвени, посебно миграторни и ономастички процеси потврђују фервентна средњовјековна романскословенска прожимања и слојевитост наслеђа барског нобилитета.

Кључне ријечи: Бар, Дубровник, касни средњи вијек, ономастика, топономастика, тестамент, Св. Марија.

Барска патрицијска породица *Menze* (*de Menze*, 1422; *Mence*, 1431; *de Mençe*, 1439) изразит је *exemplum* романско-словенске симбиозе у средњовјековним приморским градовима. *Menze*, *Mencii*, *Mentii*, Менче су, констатује то већ Константин Јиречек, „Nobiles von Antivari im XV. Jahrhundert.“¹ Иако су били усмјерени на Дубровник, гдје се припадници ове породице биљеже у XV ст., значајна барско-дубровачка повезница, на коју упућује ономастичка истовјетност, постоји и у XIV стољећу. Трговац који из Бара у Дубровник долази око 1320 (*Mencio de Antibarо*, 1325), *Mençe filius Palme de Antibarо*, добија 21. августа 1326. године дубровачко грађанство.²

Бар – *Menze*: ономастика и етимолошка анализа

Италијанизована варијанта барског патрицијског презимена *Menze*, која се јавља у изворима из XV ст., представља довршење процеса ономастичког

¹ Constantin Jireček, *Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters*, Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften: Philosophisch-historische Klasse, XLIX Band, III. Theil, II. Abhandlung (даље с назнаком: III., II.), Wien 1904, 42; „барска властела у XV веку“, Константин Јиречек, *Романи у градовима Далмације током средњег века*, Зборник Константина Јиречека, II, Београд 1962, 307.

² Ђурђе Бошковић, *Стари Бар*, Београд 1962, 266; Ирмгард Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку*, I, Београд 1960, 91; Duško Živanović, *Vrata i monumentalni portali dubrovačkih kuća i palata*, Anali Histojskog instituta JAZU u Dubrovniku, sv. 26, Dubrovnik 1988, 140–141.

уобличавања, који је започет учесталим појављивањем личног имена Менче.

Међу патрицијским родовима, наведено име је најраније евидентирано 1296. године, у барској кнежевској кући Мауро. *Mençe filius Petri de Moro* се помиње у изворима из 1299–1304. г. (*Mencio filio Petri de Mauro de Antibaro*; *Menche filius Petri de Mauro*; *Mence filius Petri de Mauro de Antibaro*, вјероватно истовјетан са *Dusincō /Dominico?/ filio comitis Petri Maure*).³ *Mençius Georgii Dragani*⁴ стиче дубровачко грађанство око 1326. г.,⁵ док се *Mençe de Eruaç* помиње 1330. г.⁶

Сачувани нотарски списи сусједних приморских градова већ у првој половини XIV в. свједоче о знатној присутности наведеног имена код свих Барана.⁷ *Mençe de Antibaro, hab. Ragusio* је 1. септембра 1312. био дужник *Donatella f. ser Leonardi Çančan*,⁸ *Mençe, filius Bartoli de Bacich de Antibaro* помиње се у изворима из 1324. и 1327. г.;⁹ *Mençe Antibaranus, medicus* биљежи се у Котору 17. априла 1330;¹⁰ *Mençe, gener de Gembes, de Antibaro* помиње се 19. маја 1330. г.;¹¹ *Mençe Gregoris de Antibaro* ступио је 1334. г. у службу код Вала Трипунова Вали из Котора.¹² *Bogoe aurifex* је 1335. био свједок, док је оптужен био *Mençe Antibaranus*.¹³ *Marin de Mence de Antibaro* се биљежи у извору из 1336. г.¹⁴ *Francha uxor de Mençe de Antiuario petrero* је 5. марта 1348. тестаментарно одредила продају своје дрвене куће у Дубровнику, смјештене на надбискупском посједу, за подмирење дугова, те 6 гроша братовштини обућара, а оно што преостане својој кћери; *se la fillia morisse* све намјењује за спас своје душе *et deli mei morti*.¹⁵ *Mençe, gener de Miscos* био је каменар; 1350. године је радио с мајстором Степом.¹⁶

Са суфиксом *-ac*, име упућује на сличност облика забиљеженог у

³ *Monumenta historica Ragusina*, IV (даље: MHR IV), (prepisao i pripremio Josip Lučić), Zagreb 1993, 155, 193.

⁴ Ружа Ћук, *Србија и Венеција у XIII и XIV веку*, Београд 1986, 224.

⁵ Ружа Ћук, *Трговци из зетских градова у Дубровнику и српским земљама у средњем веку*, Средњовјековна историја Црне Горе као поље истраживања, Зборник радова са округлог стола Историјског института, 3, Историјски институт Републике Црне Горе, Подгорица 1999, 163.

⁶ С. Јиреček, *Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters* (III., II.), 26.

⁷ „In Antivari im XIV.–XV. Jahrhundert sehr viele.“ Constantin Jireček, *Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters*. Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften: Philosophisch-historische Klasse, XLIX Band, II. Theil, I. Abhandlung (даље с назнаком: II., I.), Wien 1904, 47.

⁸ Р. Ћук, *Србија и Венеција*, 223.

⁹ С. Јиреček, *Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters* (II., I.), 47; Ђ. Бошковић, Нав. дјело, 265–266; Саво С. Марковић, *Барски патрицијат*, Бар 1995, 50.

¹⁰ Ристо Ковијанић, Иво Стјепчевић, *Културни живот старог Котора (XIV–XVIII вијек)*, Пераст 2003, 185, 196.

¹¹ *Monumenta Catarensia, Prva knjiga kotorskih notara, od god. 1326.–1335.* (даље: *Monumenta Catarensia*), vol. I (ur. Antun Mayer), Zagreb 1951, 207.

¹² Ристо Ковијанић, *Бар и Барани у которским споменицима XIV вијека*, Историјски записи, год. XXVI, књ. XXX, св. 3–4, Титоград 1973, 227; *Monumenta Catarensia*, 506.

¹³ Ђ. Бошковић, Нав. дјело, 243, 246, 250, 255, 259.

¹⁴ Исто, 267.

¹⁵ Државни архив у Дубровнику, *Testamenta notariae* (даље: DAD, TN), sv. 5, f. 128r. Снимак наведеног и даље цитираних докумената из DAD уступила ми је др Нела Лонза (Nella Lonza). На томе јој, као и на значајним сугестијама и колационирању транскрипције тестаamenta из TN, sv. 15, ff. 115r–116r, најљепше захваљујем. Вид. и: Gordana Ravančić, *Crna smrt 1348.–1349. u Dubrovniku, Srednjovjekovni grad i doživljaj epidemije*, Doktorska disertacija, Zagreb 2006, 172, 241, 319.

¹⁶ Ђ. Бошковић, Нав. дјело, 250.

хрисовуљи (*Mengo*),¹⁷ али и на варијанту *Menge* односног дубровачког патрицијског презимена;¹⁸ *Mengas Turchinouich de Antibaro* служио је у Дубровнику 9. августа 1365. *Stepcha de Lucaro* годину дана за 10 перпера, поред одјеће и обуће.¹⁹

Етимолошка анализа личног имена, честог у далматинским градовима, које, уз испуштање *До-*, завршава с хипокористичним суфиксом *-e*, сеже у вријеме прије²⁰ 1216. г., када је потврђен ред Св. Доминика.²¹ Женско име Домника је изведеница од влат. *domnus*, док је *Dómica* од f. *Dominica* (Недјеља), учен облик имена свеца *Dominicus*.²² *Domrniça*, снаха барског кнеза, била је вјероватно Дубровчанка; њена опорука је 1298. г. начињена у Дубровнику²³ (*omnes introitus patrimonii de Antibaro, quod fuit quondam viri mei predicti*).²⁴

На западу учен облик светачког за мушко име, изведеница је на ненаглашени суфикс *-icus*, од *dominus*: *Dominicus*. На истоку, грч. Κόρυος значи Божји; господски, господствени, недјељни. Од личног имена Κυριακή, Недјеља, створено је и мушко придјевско име Κυριακόζ. *Dominichus dictus Doma Merdelussi de Antibaro* помиње се 1396. г.²⁵ Млетачко име свеца оснивача доминиканског реда је у XIV в. *Domenig*, у XV в. *Dominig*²⁶ (у Бару *Ser Domingo de Comi*, 1432).²⁷

Топономастика

Барски локалитет *Менке* упућује на далматску синкопу пенултима са испадањем протонике: име *Менко*, од *Dominicus* (од *Mincius*;²⁸ на крају млетачке владавине биљежи се и *Menega Antivarina relicta condam Domenico*, 1568).²⁹ У односу на *Менке*, оближњи *Микулићи* повратно асоцирају на Јиречеково биљежење *Minclinus*, као и Скокову анализу презимена Минклинић и крчкороманског облика

¹⁷ Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knjiga prva, Zagreb 1971; pretisak: Zagreb 1988, 426.

¹⁸ Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, Svezak 3, *Vlasteoski rodovi (M–Z)*, Zagreb–Dubrovnik 2012, 37.

¹⁹ *Acta et diplomata res Albaniae mediae aetatis illustrantia* (Ludovicus Thallóczy – Constantinus Jireček – Emilianus Šufflay), II (1344–1406). Vindobonae, MCMXVIII, 48; С. Jireček, *Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters* (II., I.), 47 (на крају разматрања о имену „*Mengatia, Mengacia, Mengaza, –zza, сл. Mengača*“, наводи: „Vgl. Die Ableitungen von Dominicus und die Familiennamen.“).

²⁰ К. Јиречек наводи бискупа у Осору 879, ђакона на Рабу и Крку 1018, судију у Сплиту 1030, 1040, грађанина Трогира 1076, духовника у Задру 1078. г., итд.; С. Jireček, *Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters* (II., I.), 33.

²¹ P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knjiga prva, 426.

²² Ibidem, 413, 425–426.

²³ И. Манкен, Нав. дјело, 186; Ђ. Бошковић, Нав. дјело, 266.

²⁴ *Monumenta historica Ragusina*, III, (prepisao i pripremio Josip Lučić), Zagreb 1988, 128–129; MHR IV, 233, 235, 329–330; Zoran Ladić, *O nekim oblicima brige za siromašne i marginalne pojedince i grupe u dalmatinskim komunama u kasnom srednjem vijeku*, Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije nauka i umjetnosti, vol. 20, Zagreb 2002, 21.

²⁵ С. Jireček, *Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters* (II., I.), 34.

²⁶ P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knjiga prva, 413, 425; Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knjiga druga, Zagreb 1972; pretisak: Zagreb 1988, 243; К. Јиречек, *Романи у градовима Далмације током средњег века*, 163.

²⁷ С. Jireček, *Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters* (II., I.), 34.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Archivio di Stato di Venezia, Notarile testamenti, busta (b.). 440, no. 277, 7. IX 1568 (ASVe, NT). Подаци из ASVe добијени су љубазношћу др Ловорке Чоралић.

Latmikuc < *lacus de Menk + uceus*.³⁰

Док је Црква Св. Недеље на барском микролокалитету Рап, с тумулом испод и на простору на којем су пронађени фрагменти покретности из I в. обнављана 1885. и 1910. г.,³¹ црква у Менкама, смјештена на вишој koti, 1,5–2 км сјевероисточно од фортификаваног града, у рушевном је стању. Није искључено да се ради о бенедиктинском самостану Св. Спаса (*s. Salvator*), који се биљежи 1166. г.³² Упућује ли топономастички траг на претпоставку да се ту могао помињати и *S. Dominus*?

Црква је грађена и дограђивана сукцесивно у четири наврата, од XII до XV ст. Правоугаоне је основе, с полукружном олтарском апсидом. У другој половини XIII или почетком XIV ст. њена унутрашњост је преправљена, па је црква добила преломљени свод ојачан попречним ребрима, која су се ослањала на дограђене пиластре. Западна фасада и апсида цркве грађене су од добро обрађених каменних тесанка. На цркви су сачувана три портала романичких карактеристика – западни, сјеверни и јужни, а њена унутрашњост је освијетљена по једним романичким прозором на сјеверној и јужној фасади.³³

Крајем XIV или током XV в. уз јужну фасаду цркве дозидана је једна правоугаона просторија,³⁴ упућујући својим изгледом на гравир из XVI в.; Црква *S. Sidro* (Св. Исидор), изнад старог града Бара, приказана је на Камоћовој гравири Бара из 1571. г. На Јакљану, најзападнијем од дубровачких Елафита, Црква Св. Изидора (пучки *Cudopa*), која се везује уз бенедиктинце, обновљена је 1455. г.³⁵ Индикативно је и да је бенедиктински Самостан *San Isidoro* био један од најважнијих културних центара Краљевине Леон у другој половини XII в., с блиским везама с Паризом.³⁶

Дубровник – Дубровачки племићки род *Mençe*

Према дубровачким хроничарима, род *Mençe* је поријеклом из Рима, а у Дубровник се доселио из Босне; документ из 1266. г. у којем се помињу баштеници цркве на Колочепу открива родоначелника и вријеме када се, можда у оквиру шире родовске групације, обликовало презиме³⁷ (тада се, међу осталима, помиње утицајни *Dimitrius de Mençe*, поклисар и судија 1279–1282).³⁸ Вјероватно се радило о

³⁰ С. Jireček, *Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters* (II, I.), s. 34; P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knjiga prva, 426.

³¹ *Глас Црногорца 1910*, Јубиларно фототипско издање поводом стогодишњице проглашења Црне Горе за краљевину (ур. Радослав Распоповић), Историјски институт Црне Горе, Подгорица 2010 (*Глас Црногорца*, Цетиње, 11. септембар 1910, год. XXXIX, бр. 42).

³² Ђ. Бошковић, Нав. дјело, 175, 177.

³³ Исто, 176.

³⁴ Исто, 175.

³⁵ За наведене и даље изложене податке о дубровачким црквама захваљујем др Нели Лонзи.

³⁶ Ingo Fleisch, *The Portuguese clergy and the European universities in the 12th and 13th centuries*, Carreiras Eclesiásticas no Ocidente Cristão (séc. XII–XIV); Universidade Católica Portuguesa, Centro de Estudos de História Religiosa (edit.), Encontro Internacional, Lisboa 2007, 66.

³⁷ N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, 3, 35–36.

³⁸ *Ibidem*, 38; *Monumenta historica Ragusina / Notae et acta cancellariae Ragusinae*, vol. I (prepisao i uredio Gregor Čremošnik), Zagreb 1951, 44, 378.

неколико родова различитог поријекла, срођених брачним везама. Родоначелник *Mençe* (рођен око 1110. г.), по којем је настало презиме, имао је, чини се, четири сина, а по презимену рода настао је назив дубровачке тврђаве Минчета.³⁹

Овај род је имао вишевековних повезница с Баром. Баранин *Ser Symon Dalmas* се оженио 1498. године дубровачком племкињом Луцијом, кћерком Савина Петрова *Mençe*.⁴⁰ Луцијин отац (унук Марина Лампровог *Mençe*, који је крајем XIV в. живио у Бару) је био дубровачки кнез 1500. и 1503. г., док јој је мајка потицала из угледног властеоског рода Гучетића.⁴¹

Menze (Менчетићи), дубровачки антуници –
угледни и богати грађани; енигма о барском поријеклу

Као једна од барско-дубровачких друштвених повезница на коју упућује *Влајкијева генеалогичка антуница* наводи се и род *Menze* (Менчетић).⁴² Традиција коју излаже родословље богатих и угледних дубровачких грађана и у случају антуничког рода *Mençe* се „дичи“ барским племством.⁴³ Како то бива с предањима, почеци тог рода у Дубровнику међутим представљају својеврсну генеалогичку заврзламу. Почетак односног родослова наводи да породица Ратка Маринова Менчетића (рођен око 1360, гасалд братовштине Св. Петра и Св. Антуна, угледних дубровачких трговаца, био је 1413. г.)⁴⁴ потиче од *Mençe* (*Menço*) Палминог из Бара, који је припадао једној од најважнијих племићких кућа, а који се око 1320. доселио у Дубровник, гдје му је 21. јуна 1326. додијељено дубровачко грађанство.⁴⁵ „Као племић из ’једне од водећих барских обитељи’ одмах је добио дубровачко грађанство.“⁴⁶ *Mençe* Палмин се у Дубровнику оженио Катарином, кћерком Ратка Богославића (Богосаљића), и имао два сина: Павла и Ратка. „Ова је конструкција тако вјешто направљена да нас доводи у искушење да ипак повјерујемо фалсификату.“⁴⁷ Творац генеалогичке је „додјелио“ Баранину *Mençi* два сина; старијем Павлу је надјенуо име по дједу Палми (еквиваленти истог имена у Дубровнику), док је млађи Ратко име добио по Катаринином оцу.⁴⁸

Сачувани миразни уговор из 1406. г. међутим говори да је антунички Ратко *Mençe, filius naturalis* властелина Марина Лампридијевог *Mençe* (око 1335 – око

³⁹ N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, 3, 36.

⁴⁰ Саво Марковић, *Љетничковац Симона Далмаса: прва палата на барској обали*, Агора, бр. 112; Побједа, год. LXX, бр. 17.232, Подгорица, 2. децембар 2013, 10.

⁴¹ Савинов отац – Петар Маринов (рођен око 1385, ожењен око 1416. дјевојком из рода *Babalio*) – имао је пет синова. Савин, рођен око 1430, умро је 1505. године. N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, 3, 40–41, 44.

⁴² Zrinka Pešorda Vardić, *U predvorju vlasti: dubrovački antunini u kasnom srednjem vijeku*, Zagreb–Dubrovnik 2012, 41.

⁴³ Ibidem, 101, 110.

⁴⁴ Ibidem, 148.

⁴⁵ N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, 3, 42.

⁴⁶ Z. Pešorda Vardić, Op. cit., 102.

⁴⁷ N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, 3, 42.

⁴⁸ Ibidem.

1400. г.), примио мираз од вјеренице Петруше де Сибихна.⁴⁹ Осим ванбрачног Ратка, који није имао племићки статус, Марин је имао законите синове Ламприцу (рођеног око 1370) и Петра (рођеног око 1385).⁵⁰ Уколико састављач није изложио истиниту причу о почетку рода, наведено сугерише кривотворење генеалогиче којом се хтјело прикрити незаконито поријекло.⁵¹

Податак да су оба сина барског исељеника *Mençe* добила имена на уобичајени начин, по дједовима, упућује да родословље можда ипак није конструкција.⁵²

Већ је наведено неколико особа из Бара с именом или патронимиком Менче, који се налазе у Дубровнику (посебно се упућује на оне забиљежене 1312. и 1336. г.). Марин де *Mençe*, који се у документима помиње као Ратков отац, био је вишеструко повезан с Баром.⁵³ *Maroe filio de Lanbre de Mence* је у Бару неко вријеме живио; 27. марта 1372. је у граду, тргујући сољу и тканинама и имајући више пута неприлика с Дубровчанином Домањом де *Duornihc*, сачинио против њега „протест“.⁵⁴ Сходно тестаменту састављеном у Бару 1377. г., Дубровчанин Мароје, син Лампра (*Maroe filio Lampre de Ragusio*), присуствовао је састављању одредби последње воље Маре, кћерке Андрије Curiase.⁵⁵ Марин се до 1380. г. спорио с комуном Бара због тканина које су заплијенили барски судије.⁵⁶ Ненад Векарић ипак није искључио могућност да је *Mençe* Палмин из Бара отац антунина Ратка Менчетића; уколико је нпр. *Mençe* Палмин рано умро, његовог сина је могао *посвојити* властелин Марин Лампров *Mençe*, који је можда био чак и неки његов рођак.⁵⁷

Према Зденки Јанековић Ремер, афилијација *filius naturalis* (упркос родослову, извори изричито наводе да је Ратко Менчетић био Маринов ванбрачни син) има супротно значење од одреднице *adoptivus*, означавајући да је неко био нечији биолошки, али не и законити син. Наведеним се истиче већа вјероватноћа конструисаног, фалсификованог родослова у *Влајкијевој генеалогичи антунина*.⁵⁸

Потомци овог богатог грађанског рода се појављују у дубровачким историјским изворима око двије стотине година – до друге четвртине XVI стољећа.⁵⁹ Унуци Ратка Маринова Менчетића били су: презвитер Марин Маринов (око 1441 – 1479), доктор обају права, поклицар и канцелар Франо Маринов (око 1443 – 1527) и каноник и врсни музичар Влахо Маринов (рођен око 1445. г.).⁶⁰

⁴⁹ Z. Pešorda Vardić, Op. cit., 102; N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, 3, 42.

⁵⁰ N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, 3, 40–42.

⁵¹ Z. Pešorda Vardić, Op. cit., 102.

⁵² Ibidem.

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ C. Jireček, *Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters* (II, 1), 17.

⁵⁵ DAD, TN, sv. 8, ff. 59v–60r.

⁵⁶ N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, 3, 42.

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ Z. Pešorda Vardić, Op. cit., 102.

⁵⁹ P. Ђук, *Трговци из зетских градова*, 165; N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, 3, 42.

⁶⁰ N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, 3, 42.

Трагом миграција у Дубровник у XV в.

Претходно је наведено неколико раних података о исељавању Барана у Дубровник, носилаца имена Менче, или оних којима је то име или његова изведеница патронимична ознака. У XV ст. такви примјери су такође евидентни и међу патрицијима.

Menze de Zane de Antibarо био је 1403. г. задужен у Дубровнику за жито; *Menze Johannis de Antibarо* добио је 1413. г. дубровачко грађанство.⁶¹

Могуће да је то исти *Ninze /Minze/ de Vano dantiuari*, који је имао посједе у Улцињу, *quod habebat in dote*, све до 1424. г. (вјероватно након сређивања стања између Млетачке републике и Деспотовине Србије), када их је добио један Улцињанин.⁶² *Ser Domingo de Vini* се помиње и 1432. г., као учесник у једном спору,⁶³ а *Ser Minze de Vanno, Mince de Johannis de Vanno, Minçe f. Johannis de Vanno*, у изворима из 1439/40. г.⁶⁴ На основу пресуде апелационог суда у Дубровнику, види се да комуна Бара није могла доказати да је одређена непокретност држана *quaranto anni chome se richiede secondo lo ordine nostro*.⁶⁵ Мара Птико је 1440. г. имала кућу поред млина за маслине Доминика де *Vanno*, а изнад куће Марка Миркова Бориса.⁶⁶

Михаило Менчетић де *Comi*, трговац, из Бара се преселио у Дубровник 1431. године и стекао тамошње грађанство.⁶⁷

Барски *Menze* у Дубровнику у XV в.

Додјела дубровачког грађанства једном Баранину, забиљежена 1431. године, свакако се односила на исељеног припадника патрицијског рода. Како је поменуто, на породицу *Mencii* у Бару у XV в. скреће пажњу К. Јиречек.⁶⁸

Marince de Mence, nepos Zagn Petri Zupan, трговац

Након што се о додјеливању дубровачког грађанства једном Баранину 1. децембра 1431. г. разматрало у Малом вијећу, оно је одлучило да се предмет достави Великом вијећу. Дубровачко Велико вијеће је о томе разматрало 4. децембра 1431. г., када је позитивно одлучено да *Marincio de Menze* из Бара стекне дубровачко грађанство. Међу чињеницама о којима се у Великом вијећу расправљало било је и плаћање одређених дажбина које су подносили дубровачки грађани, па када је Маринче примљен за грађанина, за њега се наводи: *opera et alias factiones...*

⁶¹ Ђ. Бошковић, Нав. дјело, 276, 268.

⁶² *Acta Albaniae Veneta: saeculorum XIV et XV* (Josephi Valentini S. J. labore reperta et transscripta ac typis mandata), Pars Secunda, Tomus Duodecimus (1424–1426), Palermo–Napoli 1971, 18.

⁶³ Ђ. Бошковић, Нав. дјело, 269.

⁶⁴ С. Јирећек, *Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters* (II., I.), 47.

⁶⁵ Упор.: Жика Бујуклић, *Правно уређење средњовековне будванске комуне*, Никшић 1988, 120.

⁶⁶ Историјски Архив у Котору, Судско-нотарски списи (даље: ИАК, СН), VI, Р. бр. 2625, стр. 905 (25. II 1440).

⁶⁷ Р. Ђук, *Трговци из зетских градова*, 164–165.

⁶⁸ С. Јирећек, *Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters* (II., I.), 47.

substenuit. На основу дубровачких података везаних за Марину, сазнаје се да су барски *Menze* били у блиском сродству с патрицијским родом Жупан, чији се припадник већ био одомаћио у Дубровнику и имао грађанство тога града. Приликом дојеле дубровачког грађанства Марину, наведено је да је он нећак тога Баранина, становника Дубровника: *Marinze de Mence, nepos Zagn Petri Zupan*.⁶⁹

Изданак Жупана, *Zanni de Antivari*, 1424. г. се наводи као закупац некретнина у Дубровнику. Држао је у Граду двије радње (*stacon*); једна од њих се налазила у кући с простором за становање изнад и с клупом за трговање испред. Године 1429. помиње се и износ односне закупнине: „*Zagno de Piero d'Antivari uperperi decenove, grosso uno all'anno*“.⁷⁰

Бавећи се трговачким пословима, Маринче де *Menze* се помиње и као *habitor* Дубровника, 1. јануара 1434. г.⁷¹ Биљежи се у Котору, 8. новембра 1436. г.; Которани Јакша Трипуна Јаконова де Бисте и Јаков Аугустина де Ескула били су кредитори Радослава Поменовића Пасара из Дубровника за 74 перпера дубровачка, на јемство (*Marincio*) де *Menze* из Бара, становника Дубровника, за остатак признанице (коју је сачинио дубровачки нотар) од 140 перпера.⁷² Кредитори су затим издали признаницу да су од Пасаре подмирени.⁷³ Маринов брат дон Иван *Menze*, капелан Св. Стјепана у Дубровнику, оставио му је тестаментом од 7. јуна 1454. г. легат од 10 дуката.⁷⁴

Johannes de Menze de Antibaro:

прокуратор (1422), аудитор (1437), капелан Св. Стјепана у Дубровнику (1454)

Неколико разматраних списа индицира да је Иван де *Menze*, који је у трећој и четвртој деценији XV в. обављао послове од јавног повјерења у комуни Бара, истовјетан с каснијим дубровачким капеланом Св. Стјепана. Као прокуратор, *Johannes de Menze de Antibaro* се биљежи у дубровачком извору из 1422. године.⁷⁵

Ипак се не може искључити могућност да је средином XV в. у Дубровнику присутан барски свештеник који се претходно у Бару не помиње у познатим изворима.

Уз судију, *Johannes Mence*, Иван де *Menze*, наведен је као аудитор и потписник јавне исправе коју је 30. септембра 1437. г. саставио барски нотар Доминик *Capseta*, а која је потврђена од Управе Бара печатом *sancti Georgii*.⁷⁶

⁶⁹ Јованка Мијушковић, *Додељивање дубровачког грађанства у средњем веку*, Глас САН, CCXLVI, књ. 9, Београд 1961, 114, 117.

⁷⁰ *Knjige nekretnina dubrovačke općine (13–18. st.) / Libri domorum et terrenorum communis Ragusii deliberatis ad affectum (saec. XIII–XVIII)*, (pripr. Irena Benyovsky Latin i Danko Zelić), књ. 7/1, Zagreb – Dubrovnik 2007, 187, 209.

⁷¹ Ристо Ковијанић, *Бар и Барани у которским споменицима прве половине XV вијека*, Историјски записи, год. XXVII, књ. XXXI, 1–2, Титоград 1974, 138.

⁷² ИАК, СН, VI, Р. бр. 188, стр. 57 (8. XI 1436.).

⁷³ Р. Ковијанић, *Бар и Барани у которским споменицима прве половине XV в.*, 138.

⁷⁴ DAD, TN, sv. 15, f. 115v.

⁷⁵ „Praes. Rect. 217, 225“; Ђ. Бошковић, Нав. дјело, 268.

⁷⁶ Ристо Ковијанић, *Помени црногорских племена у которским споменицима (XIV – XVI вијек)*, књ. II, Титоград 1974, 208; Oliver Jens Schmitt, *Das venezianische Albanien (1392–1479)*, München 2001, 469; ИАК,

Радило се о брачно-миразном уговору који су прокуратори пок. Ђура Базана, по његовом налогу, а по вољи његове кћери Марије, били овлашћени да изврше. Прокуратори су се обавезали да ће Маријином младожењи, которском племићу Јакши Лукином де *Pasqualibus*, дати у мираз, поред 1.000 перпера, два пара одијела према обичају которске властеле, једно од скрлета, а друго украшено позлаћеним дугмадима, и др.⁷⁷

Уколико није ријеч о барском племићу који је претходно различитим пословима боравио у Дубровнику, свакако се ради о свештенику чији је брат већ 1431. г. добио дубровачко грађанство. Дон *Dimitrio Radachovich* из Бара, засигурно близак рођак познатог златара,⁷⁸ у својем је тестаменту марта 1445. г. одредио: „*Fazo mey pitropi don Zoan de Antivari, capelano de Santo Stefano...*“.⁷⁹ То је најранији познати податак о Ивановом пребивању у Дубровнику.

С истим звањем дон Иван се биљежи и деценију касније. На дан смрти, 28. августа 1454. године, *dom Johannes de Menze de Giuro* је поново наведен као капелан Св. Стјепана,⁸⁰ у дубровачкој Пустујерни.⁸¹ Према предаји коју је записао аноним, а преноси Рађина, Цркву Св. Стјепана је у IX в. реликвијама и другим добрима даровала краљица Маргарита, удовица босанског краља Стјепана: „*feze asai beni a la dita Gjexia; et deteno cjave de quele Reliquie che erano, ma ella ha portato più Reliquie, et ha adobato la dita Gjexia de Sancto Stefano*“.⁸² Према једном дубровачком предању,

СН, VI, Р. бр. 742, стр. 234 (7. X 1437).

⁷⁷ ИАК, СН, VI, Р. бр. 742, стр. 234 (7. X 1437).

⁷⁸ Никола Радаковић, златар из Бара, рођен је крајем XIV в. У Бару се помиње 1420. г. У Сребреници је 1432. забиљежен у збирном попису дубровачких златара, када му је радионица вјероватно већ била пресељена у Дубровник, а затим у Сплит па у Задар. У документу из Сплита се 1444. помиње као мајстор *Micxa Alegreti*, златар из Дубровника. У Задру се помиње 1450. г., гдје се и оженио Катарином, кћерком биљежника Бартоломеа *de Annobonis de Sarzana*. Умро је крајем 1451. или почетком 1452. г. у Задру. У његовој оставштини, поред осталог занатског прибора, пописан је и алат за утискивање – *una stampa cum un stampadur* – што би, уколико је коришћен за израду бакрореза, овог мајстора сврставало у ред првих бакрорезаца Европе, тј. указивало би да је прије Баћа Балдинија (*Baccia Baldini*) и фирентинског златара и нијелисте Маза Финигуере (*Maso Finiguerra*) користио металне матрице помоћу којих је утискивао гравире, а то умијеће тако рано било познато у његовом родном граду, односно Дубровнику. Претпостављало се да је био један од првих мајстора у свијету који се бавио том дјелатношћу и један од оснивача ове графичке технике. Међутим, *stampe* се налазе и код једног дубровачког златара 1381. г., дајући основаног повода претпоставци да је ријеч о златарском алату за утискивање ситних украса. М. Пелц истиче мишљење Цвита Фисковића, чији архивски налаз дубровачких *stampi* релативизује став Ђузепеа Праге (*Giuseppe Praga*), који је поменути Радаковићев прибор протумачио као ваљак и подлогу за отискивање графика. Milan Pelc, *Od primanja do stvaranja: hrvatska grafika 15. i 16. stoljeća*, Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 48, 3/4, Zagreb 2005, 19. О Никши Радаковићу вид. подробније у: Саво Марковић, *Никола Радаковић, златар из Бара и умијеће бакрореза*, Годишњак Поморског музеја у Котору, LIII, Котор 2005, 79–101.

⁷⁹ DAD, TN, sv. 13, f. 211v.

⁸⁰ DAD, TN, sv. 15, f. 115r.

⁸¹ Византијски цар Константин Порфирогенит у спису *О народима* помиње три фазе развоја Дубровника. Источни дио стијена, који се према његовој вијести односи на трећу фазу ширења града, одавно носи назив Пустујерна, што показује да је настала пред пространим градским вратима. „U istom gradu, u hramu svetog Stjepana koji je u sredini grada, ročiva sveti Pankracije.“ Локација на којој се налазе остаци Цркве Св. Стјепана и податак према којем је она била у средини насеља, упућује да је предграђе већ тада било запосјело стијене све до њиховог сјеверног краја. Nada Grujić, *Dubrovnik – Pustijerna: Istraživanja jednog dijela povijesnog tkiva grada*, Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 10, Zagreb 1986, 7.

⁸² *Annales Ragusini anonymi item Nycolai de Ragnina* (ur. S. Nodilo). Scriptores, I. Monumenta spectantia

Маргарета, удовица хрватскога краља, поклонила је Цркви Св. Стјепана два иверка Светог Крста, док је према другој легенди то био дар Павлимира, митског утемељитеља Града.⁸³ Богата моштима светаца,⁸⁴ Црква Св. Стјепана у Пустујерни је била једна од најважнијих дубровачких цркава.

Тестамент који је био депонован на чување у дубровачкој нотарској канцеларији, према обичајима комуне Дубровника, посвједочили су судија *Ser Iacobus de Georgio*⁸⁵ и Витко Лампричин де Сорго.⁸⁶

Изјава посљедње воље *dom Zohanne-a de Menze de Giuro* из Бара, састављена је 7. јуна 1454. године. Осим што се одређује својим завичајем – *de Antibaro* – уз име дон Ивана наведено је име његовог оца. Произлази да је његов отац био *Giuro*, о којем, међутим, нема подробнијих података. Очито је да је носио народно име свеца заштитника комуне Бара, којем је била посвећена барска катедрала. Ово се парчево име, нотарски репродуковано по говорној варијанти, налази и код других барских патриција: *Ser Giuro Petri Samuelis* помиње се у извору из 1437. г.⁸⁷ Од тог личног имена су у Бару рано изведена и презимена: *Bogoe Giurich de Antibaro* 1427,⁸⁸ *Medoe Giurouich*, 1437. г.⁸⁹

На почетку, *Zohanne*, изјављујући да је здрав тијелом и интелектом, свјестан да је људска слабост временита, одређена да доврши мизерно живљење, а имајући на уму ријечи Господње: „*Estote parati quia nescitis diem neque horam*“, истиче да тестамент сачињава поништавајући сваки други који би имао такву форму. У опоручи су парафразирани Матејеве поруке из *Вулгаме* („*Ideoque et vos estote parati, quia, qua nescitis hora, Filius hominis venturus est.*“, Мт 24,44; „*Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam.*“ Мт 25,13), ријечи из јеванђеља по којима се управљао средњовјековни човјек.⁹⁰

Најприје је властиту душу препоручио својем Спаситељу Исусу Христу и цијелом небеском двору, а људскост молитвама добрих хришћана. Завјештање од три перпера за десетину и првину оставио је дубровачкој Катедрали Св. Марије Велике. Затим је сваком свештенику који станује у Дубровнику оставио по три

historiam Slavorum meridionalium, XIV, Zagrabiae 1883, 17.

⁸³ Nella Lonza, *Kazalište vlasti, Ceremonijal i državni blagdani Dubrovačke Republike u 17. i 18. stoljeću*, Zagreb–Dubrovnik 2009, 289.

⁸⁴ Серафино Раци (*Serafino Razzi*) у Св. Стјепану биљежи реликвије Св. Срђа и Вакха, Петрониле, Нереја, Ахилеја и Панкратија. Реликвије ногу Св. Петрониле и Св. Домициле, које потичу из Цркве Св. Стјепана, чувају се у Реликвијару катедрале. N. Lonza, *Kazalište vlasti*, 236.

⁸⁵ Јаков Магов *Georgio* (око 1393 – 1462) био је поклизар у Дријевима 1429. г.; требало је да истражи случај Хранковића, који су кријумчарили со. У Праг је отишао 1437/39. г., на поклон новом краљу Угарске, Алберту II Хабзбуршком. Године 1442. отишао је у Ђенову, а 1451. био поклизар у Венецији. Био је конзул Ђенове у Дубровнику, а 1462. г. дубровачки конзул у Манфредонији. Од 1442. до 1462. г. девет пута је био дубровачки кнез. Ожењен из рода *Поџа*, није имао потомака. Сачувана је његова трговачка књига. Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika, Svezak 2, Vlasteoski rodovi (A–L)*, Zagreb–Dubrovnik 2012, 249–250.

⁸⁶ Витко Лампричин Сорго († око 1457). N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, 3, 275.

⁸⁷ Ђ. Бошковић, Нав. дјело, 268.

⁸⁸ DAD, *Diversa Notariae (DN)*, Ser. 26, br. 15, f. 159r.

⁸⁹ Ђ. Бошковић, Нав. дјело, 269.

⁹⁰ Zdenka Janeković Römer, *Na razmeđi ovog i onog svijeta, Prožimanje pojavnog i transcendentnog u dubrovačkim oporukama kasnoga srednjeg vijeka*, Otivm, 2 (3–4), Zagreb 1994, 13.

гроша. Братовштину свештеника је оставио 15 перпера. Главни чланови и управитељи ове братовштине били су свештеници и клирици уопште. Настала је 1393. г., у сврху богољубног подстицања и материјалног подупирања нижег свештенства. Проширујући добротворне задатке, братовштина је већ крајем XIV в. утемељила и болницу за убоге.⁹¹

Дон Иван *Menze* је Св. Стјепану унутар Града оставио на употребу један беневентански псалтир, свештеничке хаљине, беневентански легендариј и свој велики бревијариј.⁹² Притом је као изрчити услов навео да се наведене ствари ни на који начин и ни са каквом намјером не могу користити нити преносити на употребу на неком другом мјесту, *fora della chiesa de Sancto Stefano*, већ да увијек морају остати у цркви, на кориштење њеним капеланима.⁹³ За радове на истој цркви оставио је легат од 25 перпера, а капеланима, који у њој буду у тренутку његове смрти, 15 перпера.

Молитвеник с библијским текстовима, старозавјетним пјесмама (псалмима), као и часослов – литургијска књига с „читањима“ из Старог и Новог завјета, текстовима црквених отаца и научитеља, антифонама, химнима, хомилијама и молитвама који се моле свих дана у години и у одређене часове: *псалтир* и *бревијариј* – кориштени су у служењу литургијске церемоније. *Легендарии* сугерише да је ријеч о књизи са хагиографијама, нпр. животима поједних светаца за сваки дан у години.⁹⁴ Поближе одређење „беневентански“ индицира на њихову старину.⁹⁵

⁹¹ Kosta Vojnović, *Bratovštine i obrtne korporacije u Republici Dubrovačkoj, od konca XIII. do konca XVIII. vijeka*, Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium, VII, I, Zagreb 1899, VIII–IX.

⁹² DAD, TN, sv. 15, f. 115r.

⁹³ DAD, TN, sv. 15, f. 115v.

⁹⁴ Описима живота мученика из времена прогона хришћана (*Martyrologia*), пасионаријима и миракулима придруживани су животописи других светаца (исповједника), поступно им додаване легенде и необична чуда. Крајем средњег вијека појављују се велике хагиографске збирке, какве су *Legenda aurea* доминиканца Јакова де *Voragine*, *Speculum exemplorum* и др. У *Житијима* су хагиографи величали дјела домаћих светаца и владара; „*Puer autem Vladimirus, accepto regno, crescebat decoratus omni sapientia et sanctitate. ... Quantas et quales virtutes et prodigia Deus operare dignatus est per beatum Vladimirus, famulum suum, qui scire desiderat, librum gestorum eius relegat, quo acta eius per ordinem scripta sunt et agnoscet profecto, quod ipse vir sanctus unus spiritus cum Domino fuit et Deus habitavit cum eo, cui honor etc.*“ (почетак и завршетак главе XXXVI, „*Gesta beati Vladimiri*“, у *Љемонусу Пона Дукљанина. Љемонус Пона Дукљанина*, факсимил текст са пријеводом, Бар 1999, 66, 73. Вид. и: *Il Perfetto Leggendario, Ovvero Vite de Santi, per ciascun giorno dell'Anno* (Romualdo Gentilucci, ed.), Vol. II, Roma 1841.

⁹⁵ *Beneventana*, латинско писмо заобљене минускуле, названо према Беневенту у јужној Италији, раширила се, а можда већ на прелазу из VIII у IX в. уобичајила и у Далмацији, постајући обиљежјем њене писмености. Користила се до почетка XIV в., кад се јављајући и послуже, све до прве половине XV в. Претежно је књижно писмо, које естетску декоративност спаја с читљивошћу. Највреднији споменици далматинске беневентане су *Missale plenum* (XI ст.), *Осорски евангелијар* (друга половина XI ст.), задарски *Већенегин евангелијар* (око 1085) и *Трогирски евангелијар* (XI или XII, до прве половине XIII ст.); писан углавом беневентаном, украшен је илуминацијама византијско-млетачког стила. Најмлађи датирани кодекс писан беневентаном садржи *Historia Salonitana* архиђакона Томе (иза 1266. г.). *Hrvatska enciklopedija*, 2 (ur. Dalibor Brozović), Zagreb 2000, 48–49. На подручју Дубровника, бенедиктинска Опатија Св. Марије на Локруму утемељена је 1023, док је Монте Касину 1123. г. припадала Црква Св. Марије у Рожату. Увид у развој беневентане омогућава управо дубровачки скриптурални материјал из XI–XV в. Фрагменти из око XI в., *Codex I* (хомилије) и *Codex II* (*De proditione Iudae* 30 Јована Хризостома), из которског фрањевачког Самостана Св. Кларе, налазе се у колекцији Мекарти (*McCarthy*) у Лондону. *Missale Plenum* поријеклом из Котора, из XII в., налази се у Државној библиотеци (Preussischer Kulturbesitz) у Берлину (Ms. Lat. Fol. 920); festa Св. Трипуна у његовом Календару слави се 3. фебруара,

Осим наведених, дон Иван на самом крају својег тестаментa помиње књиге (*libri*) које је, међутим, требало продати.

Лепрознама за храну оставио је завјештање од пет перпера. Свим осталим хоспиталима⁹⁶ је оставио легате од по три перпера. Братовштини *de San Domino* (почевши од 1225. г., у Цркви *S. Dominus* је сједиште имала важна братовштина флагеланата – бичевалаца – која је касније обично називана по цркви)⁹⁷ оставио је 3 перпера, док је бенедиктинском манастиру на Мљету оставио 50 перпера.

Својем брату Марину је оставио легат од 10 дуката, а синовцу, сину брата Зорзија, 8 дуката. Дон Иван је у опоруци поменуо и сестру Мару, којој је завјештао два дуката. Свакој од својих *непуча*, кћеркама његовог брата Зорзија, *et de moier de Nicola Grassacarne* (вјероватно се ради о његовој другој сестри), оставља по један дукат, с тим да моле Бога за његову душу.

Веће новчане легате, у износу од по 30 перпера, оставио је Доменегу Никшићу и својој рођаци Добрули. Својој служавки Милисави дон Иван је, *oltra el suo servir*, као дар оставио 10 перпера. Формулацијом наслеђне супституције тестатор је одредио да, уколико његова слушкиња умре прије њега, епитропи тај износ раздијеле Богу за љубав.

Замјенски ходочаснички легат у износу од 30 перпера одредио је за

док се на fol. 5v налази минијатура которског парца; foll. 2v и 3v помињу патриције *Dragonis*. Компарацијом с *Мартирологијем Св. Марије Пулсанске* мисал потврђује интеракцију између Пуље и Далмације. Фрагмент пасионала с пасијама Св. Трипуна и Св. Влаха Виктор Новак је везивао за Котор и датирао у другу половину XII в. Међутим, управо је у которском манускрипту у Берлину festa Св. Влаха испред празника Св. Трипуна. Rozana Vojvoda, *Dalmatian illuminated manuscripts written in Beneventan script and benedictine scriptoria in Zadar, Dubrovnik and Trogir*, PhD Dissertation in Medieval Studies, Budapest 2011, 22, 26, 82, 85, 114–115, 209, 243–244, 314, 321. У Котору се налазе најстарији рукописи сачувани у Црној Гори; *архивска збирка црквене библиотеке* посједује и фрагменте бенеვენтане. Роџер И. Рејнолдс (*Roger E. Reynolds*), професор и научни савјетник при Папинском институту за средњи вијек у Торонту, који је истакао да је бенеვენтана свечано литургијско писмо, био је ментор Ричарду Френсису Гуг-у (*Richard Francis Gyug*) при одбрани лиценцијата *The Ordo for the Consecration of a Church in the Pontifical of Kotor* (Toronto, 1982) и доктората (1983) *An Edition of Leningrad, B.A.N. F. no. 200: The Lectionary and Pontifical of Kotor*. Спис за који се у литератури наводи да је настао између 1090. и 1123. г. у неком од которских скрипторија, од XVIII в. чува се у Библиотеци Академије наука Русије у Санкт Петербургу. Чине га *Homiliarium* (foll. 1–2, 200–201, XII в.), *Lectionarium*, који садржи библијске и неумизоване текстове из јеванђеља (foll. 3–64v, XII в.), *Pontificale*, намијењен бискупима (foll. 67–177v, XII в.), *Sermones in dedicationem ecclesiae* (foll. 178–193v, XIII в.). Приликом посјете библиотеци Фрањевачког самостана Св. Кларе у Котору, Ричард Ф. Гуг је потврдио да је бенеვენтаном писан један мали фрагмент списка са нотним текстом; упор.: „Cod. II, saec. XI, 1 folio, Augustinus, *Tractatus in Iohannem*, 55.6–7“. Јелена Антовић, *Фондови и збирке црквених архива и библиотека у Црној Гори*; Стеван Кордић и Снежана Пејовић, *Манускрипти у библиотеци Фрањевачког самостана св. Кларе у Котору*, Црквени архиви & библиотеке [ур. Хелмут Бајер (*Helmut Baier*), Снежана Пејовић], Зборник радова са Међународне конференције одржане у Котору 17–18. априла 2002. године, Центар за његовање и презентацију документарног наслеђа Котора (ЦДК) – Нотар, Котор 2004, 288, 327; Marica Čunčić, *Predavanje prof. Rogera Reynoldsa: Monuments of Medieval Liturgy in Beneventan Script*, Bulletin – Hrvatski državni arhiv, 8, 2, Zagreb 1996, 29–30; R. Vojvoda, *Op. cit.*, 244.

⁹⁶ Близином градске луке може се објаснити сразмјерно велик број хоспитала (убожница) на поменутој Пустијери. Најранији је онај уз Цркву Св. Стјепана, у њеном западном дијелу, који се помиње у тестаменту из 1423. г. N. Grujić, *Op. cit.*, 9.

⁹⁷ Црква Свих светих (*ecclesia Omnium Sanctorum*) се у изворима бильежи од 1186. г. и током XIII в., док у XIV в. превладава њено име *Домино* (*S. Dominus*). Нова тробродна црква, изграђена 1452. г. у готичком стилу, срушена је у потресу 1667. и затим обновљена у барокном слогу.

свештеника који ће се, за његову душу, послати у Рим. Ради спасења властите душе, одређује завјештање од 10 перпера за мисе *a Santo Zohanne di Pusterna*⁹⁸ и у Св. Марији.⁹⁹ Свештенику који ће држати мисе у Цркви Св. Вида изван града оставио је такође 10 перпера. Као и његов некадашњи суграђанин 1451. г. – антунин Никола Нале¹⁰⁰ – дон Иван *Menze* је оставио легат дон Николи Павличевићу, у износу од 5 перпера, за мисе.

Легат барској колегијалној Цркви Св. Марије

Дон Иван *Menze* затим намјењује једну параменту (текстилни предмет који служи у литургији), коју има код куће, Цркви и канонцима Св. Марије изван Бара, „тј. изван зидина Бара“: „*Item lasso uno paramento mio el qual o in casa mia a Sancta Maria fora de Antivari, zoe fora delli muri di Antivari.*“¹⁰¹ Св. Марија Велика (*sancta Maria maioris de Antibari*, 1337),¹⁰² „црква посвећена нашој Госпи“ у подграђу (*in suburbio*), налазила се око 70 корака¹⁰³ испод зидина¹⁰⁴ (*extra muros in Antibari*). С обзиром на то да *Menze* њеним канонцима (*alli canonici della dicta Sancta Maria*) повјерава служење обита на дане смрти („вјечног рођења“) својег оца Ђура и своје мајке, као и рођаке Добрице (*a far obito al mio padre et alla mia madre, et alla mia parente ha nome Dobersa*),¹⁰⁵ могло би се закључити да је био, лично и породично, за ту цркву посебно везан.

Марин *Bizzi*, барски надбискуп, јануара 1610. наводи да су осим катедралне, у Бару биле три зборне цркве: „св. Петар, св. Илија и Госпа изван зидина у предграђу више града, са шест каноника и једним натпопом у свакој.“¹⁰⁶ Према

⁹⁸ На мјесту старе Цркве Св. Ивана око 1628/36. г. изграђена је Црква Госпе од Кармела (*Karmen*). Смјештена је тик уз градске зидине, иза тврђаве Св. Ивана. Непосредна близина луке засигурно је утицала на рано формирање Пустијерне као предграђа најстаријег дијела града. Први пут се у писаном извору једна кућа на Пустијерни помиње 1222. г. У XV в. на њој је била изузетна концентрација властеоских кућа. N. Grujić, *Op. cit.*, 7–8, 9–10; Duško Viočić, *Drvene vratnice u povijesnoj jezgri Dubrovnika*, *Prostor*, 16, 1 [35], Zagreb 2008, 44.

⁹⁹ Највјероватније се мисли на бенедиктински самостан на Мљету. Међутим, другопоменута сакрална грађевина би могао да буде дубровачки женски самостан који помиње *F. de Diversis*, када су у њему асистенцију вршили доминиканци. Као његови титулари наводе се Св. Михајло и Св. Марија од Анђела. У вријеме састављања опоруке дон Ивана *Menze*, у њему се могла налазити *Anucla*, кћи антунина барског поријекла, Николе Налиса (*DAD, TN, sv. 14, ff. 192v, 193v*). Навјештење Блажене Дјевице Марије (25. марта), стари дубровачки благдан, јавља се и као титулар цркве и женског бенедиктинског самостана познатог под називом Св. Марија од Каштела. N. Lonza, *Kazalište vlasti*, 286.

¹⁰⁰ *DAD, TN, sv. 14, ff. 192r, 193v*.

¹⁰¹ *DAD, TN, sv. 15, f. 115v*.

¹⁰² *Codex Diplomaticus, Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sv. X. (Listine godina 1332–1342), (sabradio i uredio Tadija Smičiklas), Zagreb 1912, 332.

¹⁰³ Црква се налазила ближе граду од фрањевачког Самостана Св. Николе, који је од градских зидина био удаљен 200 м. Како је на млетачком подручју *корак* у дужини варирао, с просјеком од два метра, сходно том податку могло би се процијенити да је удаљеност Цркве Св. Марије од града оквирно износила 140–150 м.

¹⁰⁴ Шербо Растодер, *Извјештај Марка Giorgia о Барској надбискупији 1697*, Историјски записи, год. LXVII, бр. 1–2, Подгорица 1994, 160 (превео: msg. Петар Перколић).

¹⁰⁵ *DAD, TN, sv. 15, f. 115v*.

¹⁰⁶ Марин Бици, *Искушења на путу по Црногорском приморју, Албанији и Србији 1610. године*, Будва 1985, 27.

барском надбискупу Андрији Змајевићу (1671), било је то светилиште значајне величине и једна од три барске цркве која је имала мањи колегијум.¹⁰⁷ Надбискуп Марко *Giorga* наводи (1697) да је црква „била жупна за оне у Подграду и становнике по пољу.“¹⁰⁸

Вјероватно је то црква поменута 9. фебруара 1333. у тестаменту клерика Марка Станополија.¹⁰⁹ Свештеник Никола *Comis* је 29. јануара 1441. забиљежен у својству архипрезвитера Цркве Св. Марије у Бару.¹¹⁰ *Nicolaus Bonis condam Ballo de Antibari*, становник Венеције, завјешта 18. јануара 1490. дио одјеће презвитеру Николи Равићу, канонику Цркве Св. Марије *extra muros in Antibari*, вјероватно за одржавање миса задушница.¹¹¹ Свакако се на ову цркву односи податак да је 29. октобра 1563. године *Vincentiusu Bossottusu* одређен архипрезвитерат цркве *B. Mariae prope muros*.¹¹²

Тестаментом презвитера Ивана Жупана, Баранина, ректора дубровачке Цркве Св. Влаха, састављеним 13. маја 1570. г. у Дубровнику, оставља се *la uigna sul nostro terreno* свештеницима колегијалне Цркве Св. Марије изван зидина и фратрима Самостана Св. Николе (*agli preti di S.ta Maria extra mura, et agli frati di m. S.to Nicolo*).¹¹³

Црква *S. Maria* са звоником, испод зидина Бара, приказана је на Камоћовој гравири из 1571. г., а у њој се марта 1579. још редовно обављало јавно богослужење.¹¹⁴ Барски свештеник Марин *Vitussa* у опоруци од 26. јуна 1598. одређује: „Ако умрем овдје, желим да будем сахрањен у цркви *S. Maria for di mura, alla quale lasso aspri quattrocento in fabrica della chiesa*.“¹¹⁵ У вријеме барског надбискупа Тома Урсинија (до 1607), цркве Св. Илије у граду и Св. Марије изван града опслуживала су три свештеника.¹¹⁶ Црква Св. Марије је посебно девастирана тридесетих година XVII в. Надбискуп *Giorga* 1697. за њу наводи: „Биће око 30 година да су је Турци открили и баш је ове године порушена до темеља. Са ње је однијето камење за градњу градских зидина због страха од млетачког оружја...“¹¹⁷

¹⁰⁷ Исто.

¹⁰⁸ Ш. Раходер, Нав. дјело, 160.

¹⁰⁹ Ристо Ковијанић, *Барски маслињаци XIV вијека*, Историски записи, год. XI, књ. XIV, бр. 1–2, Цетиње 1958, 319.

¹¹⁰ Р. Ковијанић, *Бар и Барани у которским споменцима прве половине XV в.*, 136.

¹¹¹ ASVe, NT, b. 133, no. 475, 18. I 1490.

¹¹² Jadranka Neralić, *Priručnik za istraživanje hrvatske povijesti u tajnom vatikanskom arhivu, od ranog srednjeg vijeka do sredine XVIII. stoljeća – Schedario Garampi*, sv. 1, Zagreb 2000, 112.

¹¹³ Vinicije B. Lupis, *Iz prošlosti srednjovjekovnog zlatarstva u Baru*, Hrvatsko-crnogorski dodiri / crnogorsko-hrvatski dodiri: identitet povijesne i kulturne baštine Crnogorskog primorja (ur. Lovorka Čoralić), Zagreb 2009, 740.

¹¹⁴ Slavko Kovačić, *Apostolska vizitacija Barske nadbiskupije 1579. godine*, Znanstveni skup „Fra Šimun Milinović (1835. – 1910.), Povijesne okolnosti i djelo“, Franjevačka provincija Presv. Otkupitelja – Split, Split 2010, 14.

¹¹⁵ V. B. Lupis, Op. cit., 742.

¹¹⁶ Vinko Malaj, *Djelovanje franjevaca Dubrovačke provincije među albanskim katolicima*, Samostan Male braće u Dubrovniku (ur. Josip Turčinović), Zagreb–Dubrovnik 1985, 238.

¹¹⁷ Ш. Раходер, Нав. дјело, 160. Приликом извођења радова на проширењу старе општинске зграде у Бару 1952. г., испод ње су откривени остаци једне мање цркве, чији су зидови били озидани релативно добро обрађеним тесаницима у хоризонталним редовима. У једној шупљини у стијени испод зида апсиде нађено је много људских костију. Ђ. Бошковић, Нав. дјело, 172.

Остала тестаментарна завјештања свештеника Ивана Ђуровог Менче

Марин *Menze*, који је већ 1431. г. добио дубровачко грађанство, наводи се поново у опоруци својег брата дон Ивана. Њему и Нику (*Nicho*), сину брата Зорзија, завјешталац оставља све што му припада или што би му на било који начин могло припасти или сљедовати у Бару. Вјероватно је дон Иванов синовац, Никола Минцовић, забиљежен у извору из 1459. г., када је у Дубровнику трговао уљем.¹¹⁸

Што се тиче залога који се налазе код њега, а односе се на већи број особа, завјешталац је истакао да жели да се од односних разријеше, сходно цедуљама које постоје по сваком залогу. Уколико се не буду жељели откупити, дон Иван одређује да његови епитропи имају слободу да их продају. Ако се нешто од њих не прода, „*de quello dieno dar che possano schuoder dalle ditte persone*“.¹¹⁹

Такође је навео да жели да се од сваког његовог дужника измири онолико колико се нађе да је обавезан, утолико мање колико односни дужници докажу његовим епитропима, сходно добротном, јасном и довољном просуђивању епитропа, који ће се побринути за односне дугове. Све остале ствари, додао је тестатор *Menze*, жели да буду и оставља у руке својим епитропима, како новац тако сребринину и посуђе, друге кућне ствари,¹²⁰ књиге и одјећу.

Извршитељи његовог тестаamenta, одређује надаље дон Иван, све то треба да продају одмах по његовој смрти, најприје што се може, јавном продајом или у његовој кући (*over in casa mia*), како нађу за сходно. Наведено се свакако не односи на оно што је у опоруци претходно посебно поменуто. За све продато треба да се утврди новчани износ и да се опоручне одредбе задовоље најприје што је могуће. Све оно што преостане након испуњења његових тестаментарних завјештања, дон Иван одређује да буде на слободу епитропа да подијеле за његову душу сиромашнима и за мисе, како се њима најбоље буде чинило да треба.

За епитропе и извршитеље својег тестаamenta дон Иван Ђуров *Menze* одређује г. Ивана Андријиног *Volço*, дон Ивана *de Bogde* из Улциња,¹²¹ дон *Mathio Ivanovich petraro, dom Zorzi de Andrea, et dom Stefano Stanissalich*, којима препоручује своју душу. Док је дубровачки племић Иван Андријин *Volço* (око 1385 – 1471) познат као утемељивач хуманитарне закладе,¹²² презвитер *Stephanus Stanisaglich* се 1465. г.

¹¹⁸ Богумил Храбак, *Привреда Бара у XIV и XV веку*, Средњовјековна историја Црне Горе као поље истраживања, Зборник радова са округлог стола Историјског института, 3, Историјски институт РЦГ, Подгорица 1999, 171.

¹¹⁹ DAD, TN, sv. 15, f. 115v.

¹²⁰ DAD, TN, sv. 15, f. 116r.

¹²¹ *Stefanellus*, зет *Zagnui Bogde*, имао је 9. септембра 1388. г. кућу у Улцињу. *Codex Diplomaticus, Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sv. XVII (Listine godina 1386–1394), (sabrao Tadija Smičiklas, ur. Stjepan Gunjača), Zagreb 1981, 165.

¹²² Смрћу друге Иванове жене, Уршуле *Goçe* (око 1430 – око 1517), угасила се грана Мартола Андријиног *Volço*, чији је син Андрија (око 1355 – око 1429), који је 1429. послон пловио до Крфа, био поклицар, а према М. Орбинију, војсковођа. N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, 3, 328, 330. *Ser Andreas Marini de Volzo* био је судија приликом отварања тестаamenta дон Андрије Жаре, *olim et tunc canonici Antibarensis et nunc venerabilis abbatis Melitensis*, 12. јануара 1422. г. DAD, TN, sv. 11, ff. 61v–62r.

помиње као потписник и заклети свједок тестамент дубровачког доктора права¹²³ и свештеника Николе *Gioncicha*, брата сликара Матка.¹²⁴

Уз исказ бојазни од трансцендентног и бригу за откуп гријеха којим би се убрзао страшни прелаз, дон Иван епитропе и извршитеље своје опорукe моли да најприје што се може испуне његов тестамент, препоручујући се њиховим молитвама. Коначно, најсуптилније израженом религиозношћу, моли милост нашег Спаситеља Исуса Христа да и епитропе који су присуствовали састављању изјаве његове посљедње воље и њега самога поведе у вјечни живот; „Амен“. Тестамент затим завршава уобичајеном нотарском формулацијом: „*Quod quidem testamentum nullo testimonio rumpi possit.*“¹²⁵

Менче у Бару, XV в.

Људевит Иванов Менче (1441) и Никола Минцовић (1459)

Од осталих припадника ове породице извори биљеже Људевита, односно Ивана Менче, и – вјероватно већ поменутог – Николу Минцовића.

Уколико није ријеч о посједима претходно наведеног имењака, забиљеженог у својству прокуратора и аудитора, архивски извор од 29. децембра 1440. у миразној имовини Маре пок. Никше *Pichicho* помиње и „заграду“ (врт) у *Cosarmo-у* (*Cesarino*; вјероватно Цезаревом – Царевом долу),¹²⁶ који је припадао Ивану де *Mençe*.¹²⁷ Свакако је Иван, отац Лудовика, живио у Бару 1426. г., када је позајмио новац Драгу Марковом, которском патрицију из рода Драго.

Људевиту */Lodovico?/* Ивана Менче из Бара се Никола Марков Драго из Котора обавезао 23. новембра 1441. године, у име старатеља синова пок. Драга Маркова, својег брата, да ће му подмирити дуг који је Драго Марков остао дужан *Јовану* Менчеву.¹²⁸

Људевит је био извршилац тестамент својег оца, што се види из пуномоћја које је сачинио свештеник Марин Кратовић, каноник и нотар комуне Бара; пуномоћје је потврдила Управа Бара печатом с приказом Св. Ђорђа.¹²⁹ Дуг је износио 350 перпера барских, како произлази из признанице коју је писао Никола

¹²³ Завршивши студије права у Падови докторатом 1461. г., одмах по повратку у Дубровник био је постављен за општинског учитеља, а у вријеме благодана требало је да подучава канонско право и статут. Nella Lonza, *Dubrovački patriciji pred izazovom prava (druga polovica 14. i 15. stoljeće)*, Acta Histriae, 16, 1–2, Копер 2008, 127.

¹²⁴ Тестамент Николе *Gioncich*-а је састављен 10. јуна 1465. г. У њему он одређује и да се пође двапут у Цркву Св. Марије у Бару и помоли за његову душу; „*Item quod vadat quis duabus vicibus ad sanctam Mariam de Antibaro*“. Цркви Св. Влаха у Дубровнику оставио је Зборник канонског права, који му се тада налазио у Бару (*Summarium in iure canonico in Antibaro in carta bergamina*). *Presbiter Nicolaus Gioncich* је умро од куге, између 1465. и 1468. г. *Грађа о сликарској школи у Дубровнику XIII–XVI в.* (сабрао и уредио Јорјо Тадић), САН, Грађа, књ. IV, Историски институт, књ. 3, књ. I (1284–1499), Београд 1952, 230–231.

¹²⁵ DAD, TN, sv. 15, f. 116r.

¹²⁶ „...ограда у Цесарину погранична са Иваном Менчевим, што би могло бити у данашњим Царевићима;“ Р. Ковијанић, *Бар и Барани у которским споменицима прве половине XV в.*, 127.

¹²⁷ ИАК, СН, VI, Р. бр. 2.544, стр. 867–868 (29. XII 1439); Р. Ковијанић, *Помени црногорских племена у которским споменицима*, 208.

¹²⁸ Р. Ковијанић, *Бар и Барани у которским споменицима прве половине XV в.*, 138.

¹²⁹ Исто.

Антониов Милитис из Анконе, бивши нотар Бара, 26. маја 1426. г.¹³⁰ Погодили су се да Никола Марков Драго исплати новац Ивану Менчеву или његовим пуномоћницима у роковима, сваке године у новембру, о Св. Мартину, по 25 перпера барских или по 20 перпера которских, до потпуног подмирења дуга. Прва отплата је текла од дана Св. Мартина 1442. г.; исправу су овјерили Трипун Маргоцијев (Пасквалић), судија, и Јакша Трипуна Јаконова Бисте, аудитор.¹³¹

Никола Минцовић је послје 20. децембра 1459. године посјетио дубровачку луку с лађицом накрцаном уљем; наведеног дана је Мало вијеће дало односно одобрење.¹³² С податком који потиче из дубровачког извора сачуван је последњи познати помен ове истакнуте барске породице.

* * *

Барска патрицијска породица *Menze* (*Mence*, *Mençe*) истиче се у историјским изворима XV вијека, што је рано примијећено у историографији. Иако генеалогски и документарно запретана, не може се искључити њена присутност у друштвеном животу јужнојадранских комуна ни у претходним временима. Односни ономастикон и топонимија докази су живе романско-словенске симбиозе, стољећима присутне на подручју Бара. Остала историјска свједочанства потврђују друштвено-економске и културне токове касног средњовјековља. Припадност нобилитету, уз материјална обиљежја сталешког статуса, препознаје се у функцијама прокуратора и аудитора, у учешћу у градској администрацији. У изјави последње воље Баранина дон Ивана *Menze*, капелана Св. Стјепана у Дубровнику, исказане су фамилијарна меморија и брига за очување патримонијума, духовне потребе, али и приврженост књишкој култури.

Управо удиоништво једног патриција у колективној меморији иницира промишљање о сакралној топографији Бара. Подаци из историјских извора, које потврђују археолошка ископавања, указују, међутим, на то да је вишевијековно завјештање Св. Марије *extra muros in Antibari* свједочанство заборавља.

¹³⁰ Исто.

¹³¹ Исто.

¹³² Б. Храбак, *Привреда Бара у XIV и XV веку*, 171.

ПРИЛОГ I: Тестамент дон Ивана Ђуровог Мензе из Бара, капелана
Св. Стјепана у Дубровнику, 1454. [ДАД, TN, св. 15, f. 115r]

115

voglio ch' sia fatto e stabile aggrauando la g'raua della mia
 Episcopi. Incho ch' azo fatto et ordinato cu' sana mente et sano
 corpo. Et questi d'niari lasso ch' mio quarto ch' se cum' fou
 d'li beni, de' yuano d'ndetich' & fo' yuano mio, zio, delle posses-
 sion' ch' soy in Stagno et in punta, Et questo quanto piu presto
 porano fare li mei Epit' consueueti' lor g'ra. Misfando ch' se
 li mei nepoti, zoc del mio fiol d'ndetich' ouer la sua moglie' schissa
 uellesse contradire & no' uellesse lassar tegher & Stagno
 ouer d'la punta, & li mei Episcopi domandano da lor et mio q'ito
 et sazi. Et alio ch' p'tenete a me, p' qual'c' alio modo,
 voglio ch' d'isturbassano et ponessano mettendo ad' executione q'it
 cessa, pigiando ho ordinato & p'p'ia, dando plena liberta' al
 mei Epit' fazo li mei Epit' in prima lo mio fratello Nipa
 zio, p' d'niario d' Reynina, z' p' yuano d'ndetich' d' gozo.
 p' iacobo baufelof, et t'ndetich' de' fiol' mei, zoc iacopo et d'
 Amela. Et dio sia cu' anima mia Amen. Quod quib'q'
 testamentu' nullo testamento rumpi possit.

Te. doni iohannis de menze de Curio
 Capellani sancti Stefani.

In nomine Amen, ay ecclesie hie 23 die xrbij Augi. hoc est testis
 doni iohannis de menze de Curio de Dubro. Capellani sancti Stefani
 hodie & finit, d'niario zep'ad in Notaria Raynisi ad palamida
 cum' alijs testamentis d'niario sup' citu' et moxey Ciment' Ray.
 Attestatum p' p' iacobum de Georgio iudicem, et vicariu' lami' de p'p'io
 testey ascriptos dicto testamento. Cuius tenor talis est. In xpi nomine
 amen 1454 adi 7 die iugni. Io doni iohannis de menze de Curio de Dubro
 p'ndio sano del corpo mio et del intellecto mio. Considera la humana
 fragilita' ch' p'otto posta a passai q'ita uita misa. Et c'edio la parola
 del nro Saluatori. Estote parati quia nescit' d'ni' neq' hora' f'izo
 et uenit q'ito mio d'clamo testam' cassando ogni alio. In q'ita forma
 in p'ma se reco' nundo lo sp'ritu' mio al Saluatori mio xpi xpo. et a
 p'nti corce celestrial. Et la humanita' alle oratione de boni & iustam.
 In lasso p' d'anni et p'ma a d'cti' ayam maior 11 ac 11 lasso a
 qua p' d'cti' hitam a Ray' a g' B a zaphaduno. In lasso alla
 frat'g'ia d'li fr' d'cti' d'cti'. In lasso p' l'p'o a d'cti' Stefano
 d'cti' della tra, d'no p' salterio beneuentano, Colte 2, leg'edano
 duo beneuentano, Et lo mio breuiario grande. Cum' q'ita g'd'ione.

Testamentum dom Johannis de Menze de Giuro, Capellani Sancti Stefani

In Christi nomine, Amen. MCCCCLIII^o, indictione 2^a, die XXVIII augusti. Hoc est testamentum dom Johannis de Menze de Giuro de Antibaro, capellani Sancti Stefani hodie defuncti. Alias repositum in notaria Ragusii ad salvandum cum aliis testamentis vivorum iuxta ritum et morem civitatis Ragusii. Attestatum per Ser Iacobum de Georgio iudicem et Vitchum Lamp. de Sorgo testem, ascriptos dicto testamento. Cuius tenor talis est, videlicet.

In Christi nomine amen 1454, adi 7 de zugno. Io dom Zohanne de Menze de Giuro de Antibaro, siando sano del corpo mio et del intelletto mio, considerai la humana fragilita esser sottposta a passar de questa vita misera, et etandio la parola del nostro Salvatore „*Estote parati quia nescitis diem neque horam*“, fazo et ordeno questo mio ultimo testamento, cassando ogni altro, in questa forma.

In prima si recomando lo spirito mio al Salvatore mio Iesu Christo et a tuta corte celestial, et la humanita alle oratione de boni Christiani. Item lasso per decima et primicia a Sancta Maria Mazor iperperi tre. Item lasso a tuti preti habitanti a Ragusa a grossi 3 a zaschaduno. Item lasso alla fratiglia delli preti iperperi XV. Item lasso per uso a Santto Stefano dentro della terra uno psalterio beneventano, cotte 2, legendario uno beneventano et lo mio breviario grande, cum questa conditione expressa che per nessuno modo ~~over~~ (*cancell.*) ne inzegno se possano tuor ne transportar altrove per uso fora della chiesa de Sancto Stefano le ditte cosse soprannominate, non ia che sempre romagnano in chiesa per uso per li capellani della ditta chiesa. Item lasso alla ditta chiesa per lavorero iperperi XXV. Item lasso alli capellani della ditta chiesa, li quali fosseno alla morte mia, iperperi XV. Item lasso alli levrosi in cosse da manzare iperperi 5. Item lasso allo hospedal grande ippi. 5. Item lasso a tuti li altri hospedali a chadauno iperperi tre. Item lasso alla fratiglia de San Domino iperperi 3. Item lasso al monasterio de Melleda iperperi L.

Item lasso a mio frar Marino ducati X. Item lasso al mio nievo fiol de Zorzi ducati 8. Itam lasso alla mia sorella Mara ducati 2. Item lasso a chadauna delle nepoze mie, fiole de Zorzi mio frar et de moier de Nicola Grassacarne ducato 1 che pregano Dio per anima mia. Item lasso a Domenego Nixich iperperi 30. Item lasso a Dobrula mea cusina iperperi 30. Item lasso a Milissava mia servitiale oltra el suo servir per dono iperperi X. Et se more avanti de mi, che li mei epitropi li parta per amor de Dio.

Item lasso che se manda uno prete a Roma per anima mia et habia iperperi 30. Item lasso per messe a Santo Zohanne di Pusterna et apresso Sancta Maria iperperi X. Item lasso ad uno prete per messe a Sancto Vito fora della tera iperperi X. Item lasso a dum Nixa Pavlizevich iperperi 5 per messe. Item lasso uno paramento mio el qual o in casa mia a Sancta Maria fora de Antivari, zoe fora delli muri di Antivari. Item lasso alli canonici della detta Sancta Maria a far obito al mio padre et alla mia madre et alla mia parente ha nome Dobera. Item lasso al mio frar Marino et allo mio nievo Nicho fiol de Zorzi frar tuto zo che a mi apartiene, over appartenesse per qualuncha via et modo in Antivari.

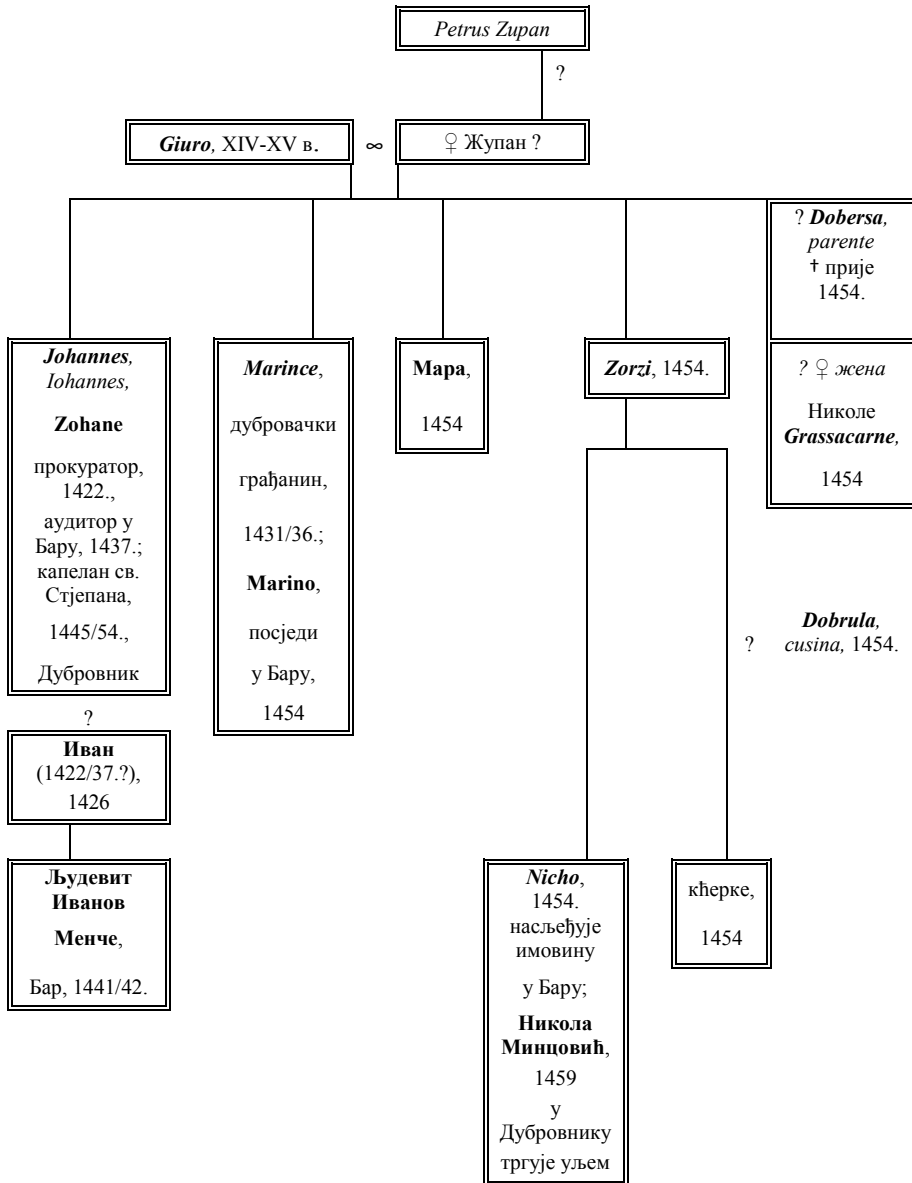
Item voglio che li pegni li quali in mani mie sono de piu persone voglio che se schuoda da esse persone segundo apparera nella cedula de chadauno pegno. Et se non li volesseno discomprar, che li mei epitropi habiano liberta de venderli. Et quello zo che per caso non se vendesseno, de quello dieno dar che possano schuoder dalle ditte persone. Item voglio che se schuoda da chadaun debitor mio segundo se trovera esser obligato, et tanto meno quanto fosse monstrato per essi debitori alli mei ~~debitori~~ (*cancell.*) epitropi per bona over cum bona chiarezza et sufficiente, lasso in discretion delli mei epitropi, li quali debiti voglio che se schodano per li mei epitropi. Item voglio et lasso tutto et ogni cosa in man delli mei epitropi, cussi dinari come arzentiere et massaricie e libri et vestimenti, e vassellame, li quali debiano vender ogni cosa subito drio mia morte piu presto che se puo a publico incanto over in casa mia, segundo a essi parera, oltra quello che non e testato per nome in questo testamento. Et che se faza in ogni cosa denaro. Et che debiano satisfar el testamento piu presto che se piu. Et tuto quello zo che romagnesse drio satisfaction del mio testamento, lasso in liberta delli mei epitropi, che partano per anima mia alli poveri et per le messe, segundo a essi meglio parera.

Item lasso li mei epitropi et executori del mio testamento presente Ser Zohanne And. Mart. de Volzo, dom Zohanne de Bogde de Dulcigno dom Mathio Ivanovich petraro, dom Zorzi de Andrea, et dom Stefano Stanissalich, alli quali recomando l'anima mia. Et si li prego che piu ~~presto~~ (*cancell.*) tosto che se puo, che mi satisfazano questo mio testamento, alli quali mi recomando alle oratione loro. Et si prego ultimatamente la gratia del nostro salvatore Iesu Christo che a voi epitropi et a me conducha alla vita eterna. Amen.

Quod quidem testamentum nullo testimonio rumpi possit.

[ДАД, TN, cb. 15, ff. 115r-116r.]

ПРИЛОГ II: Генеалогичка барских патриција *Menze*, XV в.

**MENZE (MENČE), THE PATRICIANS OF BAR.
A CONTRIBUTION TO THE KNOWLEDGE
OF ROMANCE-SLAVIC SYMBIOSIS**

Summary

The patrician family Menze stands out in the historical records of the fifteenth century as noticed early in historiography. Although genealogical and documentary evidence is perplexed, the family's presence in social life of the southern Adriatic communities cannot be excluded. Related onomasticon and toponymy represent the living proof of Romance-Slavic symbiosis present for centuries in the area of Bar. Other historical evidence confirms the social-economic and cultural trends of the late Middle Ages. Their status of nobility is not only corroborated by material features of the elite, but it is also evident in their functions of a procurator and auditor, as well as in their involvement in town's administration. The familial memory and care for the preservation of patrimony, spiritual needs, as well as the commitment to literary culture are expressed in the last will and testament of Don Ivan Menze, the chaplain of St. Stephen in Dubrovnik. It is this very participation of a patrician in the collective memory that initiates the study of the sacred topography of Bar. The data contained in historical sources, which are confirmed by archaeological excavations, indicate, though, that the centuries-old legacy of St. Mary extra muros in Antibari is a testimony to oblivion.

Keywords: Bar, Dubrovnik, late Middle Ages, onomastics, toponymy, testament, St. Mary.